

ENQUETE

CHRISTIANIA – ET MYTISK STED?

JIESPER STRANDBJERG TRISTAN PEDERSEN

Christiania, også kendt som Fristaden Christiania, siges at være grundlagt den 26. september 1971, klokken 12.08.30, da en gruppe aktivister brød ind i en gammel kasernedel i København, der tidligere havde tilhørt det danske forsvar. Dette område blev hurtigt omdøbt til „Fristaden Christiania“, og det blev kaldt et socialt eksperiment, hvor myten om det frie samfund, hvor folk kunne leve uden for de traditionelle samfundsregler og strukturer, hurtigt blev skabt.

Overordnet set har myter spillet en central rolle i menneskets kulturelle og sociale udvikling. Myter er narrativer, der afspejler samfundets værdier, overbevisninger og historie. Som en autonom bydel i København er Christiania et unikt kulturelt og socialt eksperiment, der er rigt på fortællinger. I det følgende undersøges nogle af disse fortællinger i et myteperspektiv.

Christiania er danmarkskendt og kendt rundtomkring i verden som et alternativt samfund uden regler, turistmål og marked for hashhandel. Stort set alle danskere kender til Christiania, og de fleste har en mening om stedet. Men er det sandt, hvad der fortælles om den såkaldte fristad, som har eksisteret midt i København siden 1971? Noget er sandt, ja, andet er løgn. Så måske er der tale om myter – myter i betydningen falske forestillinger, myter i familie med skrøner. For eksempel når folk uden for Christiania igennem tiden har ment, at man ikke betaler skat og husleje, at få går i bad, at alle har hund og ryger hash, samt at Pusher Street ligger på Christiania, fordi alle christianitter ryger en masse hash. Sådanne myter kan bidrage til at skabe en mystik om stedet. Denne enquete er skrevet af en beboer, som har brugt sit beboerblik indefra på, hvad der er foregået igennem 19 år, men som samtidig har brugt sit mere distancerede antropologiske blik på, hvad der siges om Christiania udefra.

Skabelsesmyten

Helt central er selve skabelsesmyten. Skabelsesmyter er generelt set beslægtede med religiøse myter om verdens tilblivelse. Den officielle historie om Christianias tilblivelse er lidt af en eventyrfortælling om, hvordan medarbejdere fra den alternative avis „Hovedbladet“ iklædt militærtøj og rifler drog ind på det tidligere kaserneområde og døbte stedet Christiania og gav det sin fødselsdato. I artikler beskrev de det som et alternativt samfund, som folk kunne tilslutte sig og finde via buslinje 8. Herefter fortæller kampagtige billeder fra Christianshavns gader om plankeværket, der rambukkes. Det interessante er så, at nogle nulevende christianitter fortæller, at de boede på Christiania allerede i februar 1971, altså flere måneder før det, der blev den officielle fødselsdag i september. Her fortalte militærkasernens vagter også om lys i nogle af husene. Vi så vagterne, men vi talte ikke med dem, fortæller Kristian, som i dag bor i Multihuset. Navnet Christiania skulle være blevet til på et fællesmøde, hvor forskellige religiøse navne blev diskuteret ifølge en beboer, Peter, indtil en ung fyr skar igennem og kom op med Christiania som et ordspil med Christianshavn.

Officielt blev Christiania kendt og etableret, da den større gruppe unge beboere besatte den tidligere Bådsmandsstræde Kaserne, som Forsvarsministeriet havde rømmet og staten endnu ikke havde konkrete planer med. Besætterne (eller slumstormerne) erklærede området for en autonom fristad, hvilket skabte en situation med uoverensstemmelser med den gældende danske lovgivning. Christiania har derfor i årenes løb været genstand for forskellige juridiske og politiske afgørelser og en stadig delvis uafklaret status med juridiske gråzoner om ejendomsret, bygningslovgivning og handlen i Pusher Street.

Historien om Pusher Street er også en (omend lidt mindre kendt) skabelsesberetning. „Gaden“, som den omtales i daglig tale, har ikke ligget der altid. De unge, som indtog Christiania, var slumstormere og christianshavnerne. Den sidste gruppe var interesseret i legepladser til børnene, mens den første kom for at bo der – en broget flok af pushere/kriminelle, hjemløse og mere happy go lucky-hippier. I begyndelsen solgte pusherne hash ved hjørneindgangen og junk i Fredens Ark. Da det blev for overvældende med junkierne og de mere mondænt boende pushere i Fredens Ark, startede de mere aktivistiske pushere junkblokaden. Efter den var der diskussioner om, hvorvidt salg af softdrugs skulle være tilladt på Christiania. Nogle var for, andre imod. Det endte med, at man lavede to gule streger i hver ende af den gade, som i dag kendes som Pusher Street. „Her solgte vi hash fra lommerne og brugte alle penge samme dag,“ fortæller en af de gamle beboere, Ejner.

Christiania som myte og myter om Christiania

Måske er den allermest komplekse og kontroversielle myte i Christiania netop myten om Pusher Street. Den bidrager til at skabe et billede af stedet som et mytisk sted, en fristad uden regler, verdenskendt for sit hashmarked. Skabelsesberetningen om den ulovlige annektering og stedet, hvor man må ryge marihuana, bidrager begge til myten om Christiania som et fristed. Begge dele er også med til at skabe myter om Christiania som for eksempel den, at der ikke er nogen regler, og at alle christianitter ryger hash. Denne myte er modsat også med til at undertrykke en anden myte, nemlig den om, at alle er socialister, idet der jo tydeligvis også bor kapitalister (de kriminelle). Christiania er kendt for sin åbne handel med marihuana, en handel, der opererer i en juridisk gråzone. Hvem har ansvaret der? Christianias fællesmøde fralagde sig ansvaret i august 2023.

Myten om Pusher Street fortæller historien om, hvordan christianitterne har opretholdt en „zone af frihed“ midt i en verden af restriktioner og forbud. Denne myte har været et emne for debat og skabt spændinger med myndighederne. Men i den grad også spændinger internt, hvor nogle modvilligt har accepteret restriktionerne, og der er opstået nogle stærke modsætninger mellem aktivister og pushere – kategorier, som det er nærmest tabu at tale om, men som kan skabe skyttegrave på ethvert møde.

Myten om Christiania som fristad er en af de helt store fortællinger, der rækker ud over Danmarks grænser. Et fristed uden regler, hvor man må udfolde sig frit og ryge forbudte rusmidler. Men for dem, der kender det bedre, er det et sted med både faste og flydende normer og regler, hvor beboerne selv forvalter og løbende forhandler regler og samfund via en kompleks mødestruktur (Pedersen 2006).

Strukturalisten Lévi-Strauss ville muligvis have set på myten om Fristaden som en kompleks fortælling med symbolske elementer, og via fortolkning af interne myter og narrativer kunne han have forsøgt at afdække de underliggende strukturer, der er indlejret i beboernes historier og praksisser (Lévi-Strauss 2005). Ved at analysere Christianias symboler og deres relationer ville han måske afdække de dybere betydninger af myten Christiania. Her fungerer selvstyre og det kollektive liv som to gensidigt forstærkende elementer, der skaber en vision, både inden for og uden for Christiania, en vision om et alternativt samfund, hvor individuel frihed, fællesskab og selvbestemmelse er centrale værdier. Disse idéer har været afgørende for at opretholde myten om Christiania som et sted, der skiller sig ud fra konventionelle samfundsstrukturer. Den individuelle frihed og idéen om fællesskabet udgør et paradoks, som jeg vender tilbage til.

Der er mange beretninger om Christiania. Måske især fordi dette tidligere militære område har kunnet opstå og eksistere i et halvt århundrede som et sær-

ligt sted i byen og Danmark på trods af myndigheders til tider hårde pres. Christiania har været dødsdømt flere gange, for eksempel i 1976, hvor bulldozerne stod klar, mens christianitterne lavede festival, eller mellem 2004 og 2012, hvor christianitterne igen og igen sagde nej til regeringens udspil for en normalisering for til sidst at acceptere en fond. Med Anders Fogh som statsminister var Christiania og Pusher Street under voldsomt pres. Politiet foretog massearresteringer og patruljerede dagligt i Pusher Street, hvilket skabte utallige konfrontationer og medvirkede til, at gaden langsomt blev åbnet op for nye kriminelle, blandt andet bander som HA og Bandidos. De mere almindelige christianitter sagde gentagne gange nej tak til regeringens udspil om aftaler for at normalisere og lovliggøre Christiania. I takt med afvisningerne blev tilbuddene mere og mere generøse, og efter en lukkeuge, hvor beboerne gav sig selv fred fra alle gæsterne og turisterne, kiggede de hinanden dybt i øjnene, og via tre aftners fællesmøder sagde de ja til en aftale. Som kollektiv købte de den centrale del af Christiania (bymidten) for 74 millioner kroner og lejede den resterende del under en fond, som blev etableret i 2012. Det fjernede en del af det pres fra myndighederne, som havde eksisteret siden 1971. Presset var også blevet delvist oplødt med en aftale i 1989, som havde givet christianitterne en vis sikkerhed for, at de kunne blive. Det resulterede ifølge beboerne Emmerik og Alfred i, at christianitterne dengang investerede markant mere i at forbedre og vedligeholde deres boliger.

Der har været både pres og anerkendelse fra det omgivne samfund. Udefrakommende er generelt ret nysgerrige. Som christianit bliver man ofte mødt af en håndfuld spørgsmål, når folk finder ud af, at man bor der. Betaler I skat? Betaler I husleje? Alle har en forestilling og en holdning enten for eller imod. Enten får christianitter *street credit* og anerkendelse, eller de får misbilligelse og desavouering. Det med *street credit* er mest opstået i nyere tid. Før blev Christiania vist ofte set som en lusefabrik, erindrer christianiabarnet Claus, som er født og stadig bor på Christiania. Som barn oplevede han misbilligelsen i børnehaven og skolen. Da jeg selv flyttede ind i august 2004 (via mit specialefeltarbejde), blev jeg indimellem og især af jyder mødt med overraskede udsagn som: Du ligner da ikke sådan en. Har du hund? Går du i bad? Ryger du hash? Senest i weekenden påstod min gode ven gennem mere end 20 år hårdnakket, at jeg da selvfølgelig ryger hash, idet jeg bor på Christiania. Jeg har dog aldrig røget hash på Christiania.

Med bopæl på Christiania fremstår beboerne sjældent neutrale i de fleste danskeres øjne. Enten anerkendes de for at bo et spændende og mystisk sted, eller også anses de som megaunderlige, fordi de kan holde ud at bo der.

Myter, som udfordrer og afspejler overordnede samfundsværdier

Spørgsmålet er, om Christiania er et eksempel på et overordentligt nutidigt myteskabende fænomen, der kan lære os noget om, hvordan myter i almindelighed fungerer i nutiden. Denne enquete er skrevet med inspiration fra en bred definition af, hvad der kan omfattes af begrebet myte, hvad myter kan være. Myter behøver ikke at handle om guder og helte, myter kan også være fortællinger, som er løgn, men som kunne være sande (Bek-Pedersen 2022), eller myte kan bruges om skæve eller falske forestillinger om en sag eller et sted. Det sidste gælder i høj grad for Christiania.

Christiania har sin egen mytologiske visdom og udfordrer samtidig samfundets normer, hvilket kan høres på nogle danskeres misbilligelse og nogle politikeres ønske om normalisering. Men myterne om Christiania kunne også være genstand for at undersøge, hvordan myter om „Fristaden“ tjener til at legitimere det alternative samfunds eksistens og autonomi. Durkheim kunne argumentere for, at stedet både truer, men også fungerer som en social overtryksventil til samfundets magtstrukturer. Han kunne have spurgt, hvorfor dette samfund endnu ikke er imploderet, og måske svaret, at et sted som den såkaldte fristad er en slags ritualiseret ventil for kræfter, som ellers ville true samfundet og dets kerneværdier udenfor med social opløsning og meningsløshed, det, Durkheim omfattede med begrebet anomie. Nyere ritual- og performanceteorier (Sjørslev 2007) kunne argumentere for, at Christiania med sin mytologiske aura er et performativt sted, som både i sine bedste og værste sider fremviser aspekter af det danske samfund, således at turister og besøgende ser dette igennem en slags forstørrelsesglas.

Mary Douglas ville måske argumentere for, at symboler og myter hjælper med at skabe orden og mening i verden (Douglas 1966). Hun ville så undersøge, hvordan myter i Christiania bidrager til at skabe en alternativ samfundsfortælling og definere selve Christiania som *matter out of place*, men hun ville måske også studere, hvordan der eksisterer forskellige opfattelser af rent og urent på hver side af plankeværket og ud fra dette også forskellige moralske værdier. Nogle christianitter mener for eksempel, at det er vigtigst at have tid til sin familie og hinanden, og de ser karriere og hamsterhjul som samfundsskadeligt, ligefrem en sygdom i det danske samfund.

Hvis Victor Turner studerede Christiania gennem en myteanalytisk linse, ville han måske fokusere på ritualer som en måde at forstå samfundets struktur og forandringer på. Her ville han muligvis fascinere af, hvordan myter og rituelle handlinger i samfundet er forbundne, og hvordan de bruges til at markere overgangsfaser eller skabe samhørighed. Hans spørgsmål kunne være, om Christianias eksistens som et liminalt rum i samfundet kunne medvirke til at skabe en transformation i samfundet udenom (Turner 1969).

Et af spørgsmålene er, hvordan myterne om Christiania er blevet brugt til at skabe en alternativ samfundsfortælling både inden for og uden for Christiania. Fællesskab på den ene side og stor individuel frihed på den anden. Myten om Christiania indeholder et narrativ om, hvordan beboerne frigjorde sig fra konventionelle samfundsnormer og -strukturer og skabte deres egen virkelighed. Men gjorde de nu det? Nogle christianitter arbejder og er måske i hamsterhjulet ude i samfundet, mens de som mange andre beboere deltager i møder i fritiden. Yderligere har mange andre modtaget overførselsindkomster igennem tiden og er dermed del af samfundet. Normaliseringen har ikke kunnet undgås. Den har så småt været i gang hele tiden, og lige nu går det stærkt med flere og flere statslige regler. Alkoholbevillinger blev påkrævet med 1989-aftalen. Brandmyndigheder og fødevarerkontrol blev accepteret op gennem nullerne, mens beboerne blev registreret på individuelle adresser i 2009 (før boede alle på adressen Bådsmadsstræde 43). Med legaliseringen af Christiania som en juridisk legitim fond i 2012 rullede paragraffer og jura ind i bydelen, og de definerer i dag beboernes liv og rettigheder, hvilket betyder, at beboerne kan lægge sag an mod sig selv (det fællesskab, de er en del af), og lejeloven skal følges, for eksempel hvis nogen skal smides ud. Men det er stadig tilladt at køre på cykel uden lys, og det er beboerne, som bestemmer, hvor der skal plantes træer, og hvilke belægninger der skal være på vejene – hvis de altså kan blive indbyrdes enige. Uanset hvad bidrager narrativet om frigørelse til en fortælling om selvopdragelse og *empowerment*, hvor beboerne har taget kontrol over deres eget liv og samfund, og hvor de selv fastlægger – eller selv ønsker at fastlægge – regler og normer for minisamfundet uden ekstern indblanding. Denne myte skaber et billede af Christiania som et sted, hvor beboerne har opnået en form for uafhængighed, der adskiller dem fra det omgivende samfund. Stedets særstatus eksemplificeres via for eksempel forhandlinger med ministerier og formaliserede partnerskabsaftaler med kommunen (Københavns Kommune 2023).

Myterne om Christiania understreger vigtigheden af det kollektive liv og fællesskabet. Beboerne beskrives ofte som en tæt sammensvejset gruppe, der deler værdier og ressourcer. Dette fællesskab fremhæves som et alternativ til samfundet udenfor, en samfundsmodel, der prioriterer samarbejde, ligestilling og deling. Myter om Christiania indeholder også en fortælling om kulturel diversitet og eksperimenterende livsstile. Beboerne repræsenteres ofte som kunstnere, musikere, aktivister og frie kreative sjæle, der lever uden for samfundets normer. Internt virker myterne også som idéen om, at nogle forledes til at drømme mere end handle. Det skaber tilsammen et billede af Christiania som et sted, hvor forskellige mennesker trives og udforsker alternative måder at leve på. Men myterne om et harmonisk fællesskab på den ene side og stor indi-

viduel frihed på den anden udgør til sammen også et paradoksalt sammenflettet mytologisk felt, hvor sande og skæve eller falske forestillinger blander sig med hinanden.

Den sociale og kulturelle diversitet er både fællesskabets styrke og svaghed. Relationen mellem selvstyre og det kollektive liv i myten om Christiania er dybt forankret, og den rummer en sandhed. Selvstyret anses som en forudsætning for det kollektive liv, da det giver christianitterne mulighed for at organisere sig selv og træffe beslutninger kollektivt. Samtidig fremhæver det kollektive liv en idé om, at det er fællesskabet, der giver styrke til selvstyret. Fællesskabet er i sig selv en myte. Eksisterer det? Fællesskabet omtales igen og igen, og det manglende fællesskab lige så ofte. Fællesskabet kan på den måde ses som en intern myte om både styrke og svaghed, en myte, der skaber tvivl blandt beboerne.

Om nogle emner har enigheden været stor, blandt andet at politiet og staten udgør en fjende. Men den enighed er langsomt aftaget i takt med legaliseringen og fondsdannelsen i 2012. Samtidig har banderne holdt deres indtog, og volden i Pusher Street er eskaleret.

Beboerne synes at besidde en fælles vilje til at bevare og beskytte det kollektive liv, fordi det opleves som en nødvendig styrke og evne til at opretholde selvstyret. Måske giver myten styrke til denne fælles vilje?

Myten i og om Christiania er nemlig først og fremmest myten om det kollektive liv. Ifølge en fortælling, som både har mytologisk karakter og rummer en sandhed, lever beboerne i harmoni og deler ressourcer i et fællesskab uden private ejendomsrettigheder. Det kollektive ideal er en central del af Christianias identitet og tiltrækker folk, der søger en alternativ livsstil, og som bryder med samfundets konventioner. I Christiania er det den mytiske idealiserede forestilling om, hvordan dette samfund og selvstyre i den perfekte drømmeverden kunne fungere, hvis det ikke hele tiden var i risiko for at implodere på grund af social diversitet, modsatrettede værdier og interesser. Modstridende interesser kan for eksempel opstå, når det diskuteres, hvor stort et boligareal man som enkeltperson, par eller familie kan tillade sig at okkupere. Modsatrettede interesser findes også vedrørende spørgsmålet om, hvad der skal ske med Pusher Street.

Antropologer og samfundstænkere i den strukturfunktionalistiske tradition som Bronisław Malinowski eller Emile Durkheim ville måske se på myterne om Christiania ud fra det danske samfunds sammenhængskraft. Malinowski argumenterede for, at myter udfylder specifikke funktioner i samfundet såsom at forklare naturfænomener eller legitimere sociale normer. Myten er en livsvigtig ingrediens i den menneskelige civilisation, sagde han. Den er ikke en tom fortælling, men en hårdt arbejdende aktiv kraft, et pragmatisk kort over primitiv

tro og moralsk visdom (Malinowski 1984 [1926]). Malinowski talte om „primitiv tro“, men måske er den måde, myter virker på i et nutidigt samfund, ikke altid så anderledes. For Durkheim kunne myterne om Christiania måske forstås som dele af en kollektiv bevidsthed og en tro, som er „sand“, i den forstand at den opfylder samfundets behov for en eller anden form for vished og i religiøs forstand en del af en ontologi, der placerer mening i en afsondret (hellig) sfære og dermed giver dens „sandhed“ autoritet (Durkheim, 1966 [1912]:244; Kaufman-Osborn 1988:139).

Paradokser, der tjener forskellige formål

Myter er ikke statiske, de udvikler sig over tid i takt med samfundets forandringer. I Christiania har myterne om „Fristaden“ og det kollektive liv udviklet sig og tilpasset sig nye udfordringer og muligheder. Myten om Pusher Street er også i konstant forandring, da den reagerer på skiftende love og politikker. Men også den stigende vold og banderelaterede aktiviteter, delvist skabt via politiets konstante anholdelser og udskiftninger af handelspersonale. Det har skabt nye markedsmuligheder for udefrakommende „forretningsfolk“ med millionomsætninger i sigte.

I Christiania tjener myterne flere vigtige funktioner. For det første fungerer de som en social lim, der binder beboerne sammen og styrker deres følelse af fællesskab og identitet. For eksempel da fællesskabet smed junkierne ud under junkblokadene, eller da de lukkede hjørneindgangen. For det andet giver de et narrativ, der retfærdiggør Christianias eksistens og autonomi, selv når autonomien og selve eksistensen udfordres af myndighederne. Myterne fungerer internt som et værn mod „den ydre verden“ og styrker samfundets samhørighed.

Myter er mere end bare historier. De er måder, hvorpå et samfund formidler sine dybeste overbevisninger og værdier. Myter giver mening til tilværelsen og hjælper med at definere, hvem vi er som samfund og individer. I Christiania har myter spillet en central rolle i at skabe og bevare det alternative samfunds identitet. Fristadens opståen er en myte i sig selv. Ifølge denne myte blev Christiania grundlagt som en autonom fristad i 1971, da beboerne besatte den nedlagte militærkaserne og erklærede den uafhængig af den danske stat. Dette er historisk set rigtigt nok, men den historiske kendsgerning har samtidig fået en mytisk karakter i genfortællingerne om den spontane handling og dem, der brød igennem hegnet. Billederne blev vist taget efterfølgende i en mere dramatisk ramme, hvor christianshavnerne rambukker plankeværket, mens folk kunne gå ind og ud lidt længere nede ad gaden. De billeder var med til at skabe myten om Christianias fødsel. Det minder om den ikoniske flagrejsning på Iwo Jima i Stillehavet

efter det store slag ved afslutningen af anden verdenskrig, hvor det siges, at det amerikanske flag blev genrejst på anmodning af fotografen. Måske foregik besættelsen af den nedlagte militærkaserne på Christianshavn lidt anderledes end med hop over hegnet og ind igennem sprækker. Måske mindre dramatisk, end myten fremstiller det. Det siger nogle beboere i hvert fald. Men Christianias fødsel er i sig selv blevet en myte, der har tjent som en kraftfuld fortælling om frihed og selvbestemmelse, og den har tiltrukket utallige kunstnere, aktivister og frihedselskere til området.

Christiania er et særdeles nutidigt sted. Spørgsmålet er, om det også er et mytisk sted. Om Christiania (ikke) er et godt bevis på, at myter konstant er i brug i samfundet. Myterne om Christiania er både sande og ikke helt sande. De modsiges alle af en mere sammensat virkelighed. Når myterne holdes op mod kølig analyse af de faktiske forhold, afslører de paradoks på paradoks. Men uanset graden af deres sandhedsværdi virker de. Christiania er på den måde et godt aktuelt eksempel på myters nutidige agens.

Litteratur

- Bek-Pedersen, Karen
2022 Myter. Tænkepause 103. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Douglas, Mary
1966 Purity and Danger. An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. Routledge & Keegan Paul.
- Durkheim, Emile
1965 [1912] The Elementary Forms of the Religious Life. New York: The Free Press.
- Kaufman-Osborn, Timothy V.
1988 Modernity's Myth of Facts. Emile Durkheim and the Politics of Knowledge. *Theory and Society* 17(1):121-45. DOI: 10.1007/BF00163728.
- Københavns Kommune
2023 Partnerskabsaftale II mellem Fonden Fristaden Christiania og Københavns Kommune. Københavns Kommune. URL. Tilgået 27.9. 2023.
- Lévi-Strauss, Claude
2005 Myth and Meaning. Routledge and Kegan Paul.
- Ludvigsen, Jacob
2003 Christiania: Fristad i fare. Ekstrabladet.
- Malinowski, Bronislaw
1984 [1926] The Role of Myth in Life. In: A. Dundes (ed.): Sacred Narrative. Readings on the Theory of Myth. Berkeley: University of California Press.
- Pedersen, Jesper Tristan
2006 Vi kan vist lige nå en kop kaffe, før politiet kommer. Et antropologisk studie af social kontrol og fællesskab i Christiania. København: Københavns Universitet.

Sjørølev, Inger (red.)

2005 Scener for samvær. Ritualer, performance og socialitet. Aarhus: Aarhus
Universitetsforlag.

Turner, Victor

1969 The Ritual Process. Structure and Anti-Structure. Ithaca & New York: Cornell
Paperbacks.